

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 21 квітня 2020 року)

Суми
2020

ГОНЧАРЕНКО А. В.
канд. іст. наук, доцент

ФРН–НДР: внутрішньополітичний аспект об'єднання німецьких територій

Першим кроком у напрямку відновлення єдності німецьких територій було підписання договору «Про створення валютного, економічного і соціального союзу між ФРН і НДР» 18 травня 1990 р., який набрав чинності 1 липня 1990 р. Ця угода була першою в питанні приєднання НДР до ФРН, відповідно до частини 2 статті 23 Основного закону ФРН. Вона складається з преамбули та 38 статей. Також договір супроводжує спільний протокол про принципи, якими будуть керуватися між собою сторони при створенні союзу.

Відповідно до цього договору суверенітет НДР у питаннях валютної, фінансової, бюджетної та податкової політики має перейти до компетенції федерального уряду і федерального банку (Deutsche Bundesbank). Згідно з абзацом 3 преамбули договору основою подальшого економічного та суспільного розвитку НДР стає соціальна ринкова економіка з усіма властивими їй атрибутами. Відповідні установки конституції НДР з основ її попереднього соціалістичного і державного устрою втрачають силу.

В абзаці 4 преамбули договору констатується спільне бажання сторін здійснити за допомогою створення валютного, економічного і соціального союзу перший значний крок у напрямку до встановлення державної єдності відповідно до статті 23 Основного закону ФРН [3, с. 560].

Подальші кроки у питанні об'єднання двох німецьких територій передбачали вирішення внутрішньополітичних аспектів цього процесу. Наступним був «Договір про

встановлення єдності Німеччини», який було ухвалено 31 серпня 1990 р. у Берліні в палаці «Унтер ден Лінден». Ця угода є об'ємним і ґрунтовним документом, який регулює всі правові аспекти створення єдиної Німецької держави, а також дає тлумачення окремих статей і положень в протоколі і численних додатках. Преамбула договору висловлює мотиви об'єднання, а сутність договору визначається в 1 статті: «З здійсненням вступу Німецької Демократичної Республіки до Федеративної згідно зі статтею 23 Основного закону 3 жовтня 1990 р. землі Брандербург, Мекленбург-Передня Померанія, Саксонія, Саксонія-Анхальт і Тюрінгія стають землями Федеративної республіки Німеччини» [3, с. 562].

У цій же статті встановлено, що 23 райони Берліна утворюють землю Берлін, який є столицею Німеччини. Питання про перебування уряду і парламенту мало вирішуватися в особливому порядку. Однією з головних проблем процесу приєднання НДР до ФРН було збереження сформованих за 40 років існування НДР соціальних інститутів, справедливе вирішення питань власності та ін. Дата приєднання НДР до ФРН і те, яким чином має відбутися це, дуже довго дискутувалася в Народній платі НДР. 23 серпня 1990 р. вона оголосила, що це відбудеться 3 жовтня 1990 р. Називались необхідні для цього передумови – підписання договору про встановлення єдності Німеччини, досягнення рівня переговорів за формулою «2+4», на якому обговорюються зовнішньополітичні аспекти безпеки встановлення об'єднання [3, с. 562-564].

Хоча договір і витрачає практично всі сфери діяльності (крім економічної) суспільства і регулює положення Конституції, адміністративного права, кримінального права та ін., все ж деякі моменти були упущені при його розробці. Так, наприклад, обділені увагою були громади, що мало вкрай плачевні наслідки, так як до початку 1991 р. більшість з них у нових землях опинилися перед фактом банкрутства. Договір про

встановлення єдності не піднімає питання швидкої реконструкції та реанімації органів адміністративного управління. І справа тут не тільки у відсутності фінансів, але і в браку кваліфікованого персоналу. До цих пір адміністративний апарат складається в основному зі старих кадрів, спостереження за якими здійснюють їхні західні наставники.

В очікуванні об'єднання Народна палата НДР прийняла рішення про зміну територіально-адміністративного поділу держави. Замість раніше існуючих округів були створені п'ять земель: Макленбург-Передня Померанія, Бранденбург, Саксонія-Анхальт, Саксонія і Тюрінгія. 14 жовтня 1990 р. пройшли перші вільні вибори у ландтаги (парламенти) п'яти нових земель, в результаті яких в Тюрінгії, Саксонії, Саксонії-Анхальт і Макленбурзі-Передній Померанії перемогли ХДС в союзі з ВДП, а в Бранденбурзі соціал-демократи в союзі з ВДП.

Урочисте входження нових земель до ФРН відбулося 3 жовтня 1990 р. «День німецької єдності» було проголошено національним святом.

Ще 27 травня 1990 р. міністр закордонних справ НДР М. Мекель і міністр оборони Р. Еппельман висловлюються проти швидких загальних виборів. Як бажаний термін називається кінець 1992 р. У 1990 р. передбачалося провести вибори лише до парламенту ФРН, оскільки термін повноважень бундестагу, обраного в січні 1987 р., закінчувався саме в цей час. Однак швидко і вміло створений валютний, економічний і соціальний союз, а також ухвалені на території НДР закони ФРН послужили потужним визначальним фактором стрімкого об'єднання, вірніше включення НДР до складу ФРН на основі статті 23 Основного закону ФРН. На 2 грудня 1990 р. були призначені перші загальнонімецькі вибори, які й підвели ризику під процесом об'єднання. Особливістю виборів стало те, що 5% бар'єр був встановлений окремо для території ФРН і колишньої НДР: будь-яка партія, яка подолала 5% рубіж в тій чи іншій

частині об'єднаної країни, автоматично потрапляла в загальнонімецький бундестаг. Цікаві були б, на наш погляд результати виборів.

Західна виборча область: ХДС/ХСС – 44,3%, СДПН – 35,7%, ВДП – 10,6%, Зелені – 4,8%, ПДС – 0,3%, інші – 4,3%. Участь у виборах взяли 78,5% виборців.

Східна виборча область: ХДС – 41,8%, СДПН – 24,3%, ВДП – 12,9%, Союз 90/Зелені – 6,0%, ПДС – 11,1%, інші – 3,9%. Участь у виборах взяли 74,5% виборців.

Загальний підсумок ХДС/ХСС – 43,8%, СДПН – 33,5%, ВДП – 11%, Зелені – 3,8%, ПДС – 2,4%, Союз 90/Зелені – 1,2%, інші – 4,2%. Участь у виборах взяли 77,8% виборців [1, с. 165].

2 грудня 1990 р. на перших після 1945 р. загальних виборах Бундестагу явну перевагу отримує урядова коаліція ХДС/ХСС і ВДП, а 17 січня 1991 р. Г. Коль обирається Федеральним канцлером об'єднаної Німеччини.

Можна сказати, що першим програмно-правовим етапом об'єднання Німеччини стало введення валютного, економічного і соціального союзу між ФРН і НДР від 18 травня 1990 р., це – означало де-факто державну єдність німців. Особливістю союзу між ФРН і НДР, було першим кроком на шляху до державно-правового об'єднання Німеччини.

Зі створенням союзу в НДР повинні були проникнути передумови, необхідні для розвитку соціальної ринкової економіки: приватна власність, принцип вільного ціноутворення, конкуренція, вільне переміщення товарів, капіталів і робочої сили, свобода приватного підприємництва і т.д. НДР за прикладом ФРН була зобов'язана надавати східним німцям право страйків, право участі в робочому самоуправлінні, право забезпечити умови для появи юридично закріплених статутів підприємств і головне, і надавав німецькому народу право на самовизначення.

Отже, договір про відновлення єдності Німеччини, який містив рішення по всьому комплексу внутрішніх аспектів німецької єдності і регулював всі питання включення НДР в правову систему ФРН, завершив процес внутрішнього об'єднання Німеччини у 1989–1990 рр., результатом якого на політичній карті світу з'явилася нова держава – суверенна Німеччина, а НДР перестала існувати. Подією, що об'єднала Німеччину не лише територіально, а й політично стали перші загальнонімецькі парламентські вибори.

1. Ахтамзян А.А. Объединение Германии. Обстоятельства и последствия. Очерки. М.: МГИМО-Университет, 2009. 408 с.

2. Ватлин А.Ю. Германия в XX веке. М.: Директ-Медиа, 2014. 476 с.

3. История Германии. В 3 т. / [Под общ. ред. Б. Бонвеча, Ю.В. Галактионова]. М.: КДУ, 2008. Т. 3. Документы и материалы. 592 с.

4. Кудряченко А.І. ФРН–НДР: досвід об'єднання і роль у ньому міжнародних акторів // Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. 2018. № 2 (6). С. 145-160.

5. Потапов А.В. Кризис ГДР в 80-х годах и объединение Германии // Новая и новейшая история. 1991. № 5. С. 25–29.